

zey Afrika'yı işgaliyle ilgili dönemin Fransız sömürge mantığını aksettiren yazıları bulunmaktadır. **7. *Comment l'Afrique du nord a été arabisée*** (Alger 1941). **8. *Articles et conférences: Avant-propos de Georges Marçais*** (Paris 1961). **9. *Textes arabes de Takrouna: II glossaire: contribution à l'étude du vocabulaire arabe*** (I-VIII, Paris 1958-1961, Abderrahman Guiga ile birlikte). William Marçais'nin vefatından sonra yayımlanmış Tekrûne bölgesinde konuşulan Arapça'nın sözlüğüdür. Marçais'nin makale ve tebliğlerinden derlenen eser Alfred Merlin, Marius Canard ve Henri Terrasse'nin editörlüğünde kardeşi Georges Marçais'nin önsözyle birlikte neşredilmiştir.

Makale. Çok sayıda makale, konferans metni, ansiklopedi maddesi kalem alan William Marçais'nin makalelerinden bazıları şunlardır: "Quelques observations sur le texte du 'Kitâb el-Buḥalâ' (le livre des avars) d'El-Gâhîz" (*Mélanges René Basset* [Paris 1925], II, 431-461); "Les origines de la prose littéraire arabe" (*RAfr.*, LXVIII [1927], s. 15-28); "L'islamisme et la vie urbaine" (*Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 72/1 [1928], s. 86-100; *Articles et conférences*, s. 59-68); "La diglossie arabe. La langue arabe dans l'Afrique du nord. L'arabe écrit et l'arabe parlé dans l'enseignement secondaire" (*Revue pédagogique*, CIV/12 [Paris 1930], s. 401-409; CV/1 [1931], s. 20-39; CV/2 [1931], s. 121-133); "Un siècle de recherches sur le passé de l'Algérie musulmane" (*Histoire et historiens de l'Algérie* [Paris 1931], s. 139-175); "Trois textes arabes d'El-Hâmma de Gabès" (Jellouli Farès ile birlikte, *JA*, 218 [avril-juin 1931], s. 193-247; 221 [octobre-décembre 1932], s. 193-270; 223 [juillet-septembre 1933], s. 1-88); "Comment l'Afrique du nord a été arabisée. I. L'arabisation des villes" (*Annales de l'institut d'études orientales d'Alger*, IV [1938], s. 1-21); "La femme dans les mille et une nuits" (*Revue de la Méditerranée*, nr. 41 [1951], s. 3-17); "Nouvelles observations sur l'euphémisme dans les parlers maghrébins" (*Mélanges Isidore Lévy*, Bruxelles 1955, s. 331-398).

Tercüme ve Neşir. **1. *Les traditions islamiques*** (I-II, Paris 1893-1897). Buhârî'nin *el-Câmî'ü's-şahîh*'inin Fransızca tercümesi olan eserin ilk iki cildini müellif O. Houdas ile birlikte, III ve IV. ciltlerini O. Houdas tek başına tercüme etmiştir (Paris 1907-1914). Çok sayıda baskısı yapılan çeviri Coirentin Pabiot tarafından

gözden geçirilerek Arapça metinle birlikte *Le Sahîh al-Bukhârî* başlığıyla tekrar yayımlanmış (I-IV, Paris 2007), çevirinin bir muhtasarı Abderrazak Mahri ve Coirentin Pabiot editörlüğünde *L'abrégé de "L'authentique" d'al-Bukhârî* başlığıyla neşredilmiştir (Paris 1911). Tercüme-yi yetersiz, yer yer yanlış bulan Muhammed Hamîdullah bir çalışmasında bunları ortaya koymuştur (*el-Bokhari, les traditions islamiques [tome-5]. Introduction et notes correctives de la traduction française de Octave Houdas et William Marçais* [Paris 1401/1981]). **2. *Le "Taqrîb" de En-Nawawi, traduit de l'arabe et annoté*** (Paris 1902). Nevevî'nin *et-Taqrîb ve't-teysîr li-ma'rifeti süneni'l-beşîr* adlı eserinin Fransızca tercümesi olup müellifin daha önce yayımlanmış makalelerinden derlenmiştir. **3. *Le Coran, choix de sourates, dont l'histoire de Joseph*** (Georges Marçais ile birlikte, Alger, ts. [la Maison des livres]). Yûsuf sûresinin Kazimirski tarafından Fransızca'ya tercümesinin notlarla birlikte neşridir. **4. *Précis de linguistique sémitique*** (Paris 1910). Carl Brockelmann'a ait *Semitische Sprachwissenschaften* adlı eserin (Leipzig 1906) M. Cohen ile birlikte Fransızca'ya çevirisidir. **5. *Textes arabes de Tanger: transcription, traduction annotée, glossaire*** (Paris 1911). **6. *Textes arabes de Takrouna: I transcription, traduction annotée, glossaire*** (Paris 1925, Abderrahman Guiga ile birlikte). **7. Abdullah b. Muhammed et-Ticânî, *Rihletü't-Ticânî*** (Tunus 1345/1926-27). **8. "Le Diwân d'Aws b. Hagar: Traduction partielle"** (*Arabica*, XXIV/2 [1977], s. 109-137). Evs b. Hacer divanının kısmî tercümesi olan çalışma Marçais'nin ölümünden sonra G. Lecomte'un girişiyile birlikte yayımlanmıştır (eserlerinin bir listesi için bk. Deverdun, s. 152-155; *Mélanges*, s. IX-XIII; *Deux savants passionnés du Maghreb*, s. 44-54).

BİBLİYOGRAFYA :

William Marçais, "L'islamisme et la vie urbaine", *Comptes rendus des séances de l'Académie des inscriptions et belles-lettres*, LXXII/1 (1928), s. 86-100; a.m.f., "La diglossie arabe. La langue arabe dans l'Afrique du nord. L'arabe écrit et l'arabe parlé dans l'enseignement secondaire", *Revue pédagogique*, CIV/12 (Paris 1930), s. 401-409; CV/1 (1931), s. 20-39; CV/2 (1931), s. 121-133; Necîb el-Akîkî, *el-Müsteşriḳûn*, Kahire 1980, I, 251-252; Abdurrahman Bedevî, *Meusû'atü'l-müsteşriḳîn*, Beyrut 1984, s. 380; M. Fernandez, *Diglossia: A Comprehensive Bibliography, 1960-1990*, Amsterdam-Philadelphia 1993, s. 254; Abdülhamîd Sâlih Hamdân, *Ṭabaḳâtü'l-müsteşriḳîn*, [baskı yeri ve tarihi yok] (Mektebetü Medbûlî), s. 199-200; *Deux savants passionnés*

du Maghreb: William et Georges Marçais (haz. E. Cortet v.d.ğr.), Paris 1999; Alain Messaoudi, "Marçais William (Rennes, 1872 – Paris, 1956)", *Dictionnaire des orientalistes de langue française* (ed. F. Pouillon), Paris 2008, s. 642-643; a.m.f., "Deux savants orientalistes dans l'Algérie coloniale: William et Georges Marçais", *Histoire de l'Algérie à la période coloniale: 1830-1962* (ed. Abderrahmane Bouchène v.d.ğr.), Paris-Alger 2012, s. 282-286; M. Gaudefroy-Demombynes, "William Marçais (1874-1956)", *Arabica*, III, Leiden 1956, s. 245-247; Charles-Edmond Perrin, "Eloge funèbre de M. William Marçais, membre ordinaire", *Comptes rendus des séances de l'Académie des inscriptions et belles-lettres*, C/3 (1956), s. 363-368; A. Merlin, "Notice sur la vie et les travaux de M. William Marçais membre de l'Académie", a.e., CI/4 (1957), s. 402-411; H. Terrasse, "William Marçais (1872-1956)", *Héspéris*, XLIV, Paris 1957, s. 7-20; G. Deverdun, "Travaux de William Marçais (Complément)", a.e., s. 152-155; M. Canard, "William Marçais (1872-1956)", *RAfr.*, CI (1957), s. 427-432; Ch. P., "William Marçais (1872-1956) et Georges Marçais (1876-1962)", *Revue archéologique*, II (Paris 1962), s. 81-84; Nezar Alsayyad, "The Study of Islamic Urbanism: An Historiographic Essay", *Built Environment*, XXII/2 (1996), s. 91-97.

 HİLAL GÖRGÜN

MA'RİFİYYE

(المعرفية)

Rifâiyye-Sayyâdiyye tarikatının
Seyyid Muhammed Fethu'l-Maârif'e
(ö. 1240/1824)
nisbet edilen kolu.

Kaynaklarda Ma'rifiyye, Ma'rûfiyye, Maârifîyye gibi farklı isimlerle kaydedilir. Tarikatın adı "ledünnî ve vehbî bilgi" anlamına gelen ma'rîfete nisbetle "ma'rîfî" (çoğulu maârifî) kelimesinden türetilmiştir. Tarikatın piri Seyyid Muhammed Fethu'l-Maârif'in *Vahdetnâme-i Fethü'l-Maârif* adlı eserinde yolunun mârifet yolu olduğunu, yola tâlip olana "ma'rîfî" denileceğini, yolda sülûk eden dervişe zâhirî ve bâtnî mârifetler (maârif) bahşedileceğini söylemesi (*Dem-i Vahdet*, s. 168-169), oğlu Seyyid Ali Sâbit Efendi başta olmak üzere bu yola mensup meşâyihin "Ma'rîfî" nisbesiyle anılması, tarikatın adının Ma'rifiyye şeklinde zikredilmesinin daha doğru olduğunu göstermektedir.

Seyyid Muhammed Fethu'l-Maârif 1132'de (1719) Mısır'da doğdu. Rifâî-Sayyâdî şeyhi Seyyid Ali Sâbit er-Rifâî'nin oğludur. Soyu ve tarikat silsilesi Ahmed er-Rifâî'ye uzanır. Oğlu Ali Sâbit 1210 (1796) yılında Kahire'de doğduğuna ve bilinen eski Ma'rîfî tekkesi, halifelerinden Şeyh Ali Kûzî tarafından Kasımpaşa Çürüklük semtinde 1805'te inşa edildiğine göre Fethu'l-Maârif 1800'lü yılların başında İstan-

bul'a gelmiş olmalıdır. Ahmed Muhyiddin Efendi'nin *Tomar-ı Tekâyâ*'sında Fethu'l-Maârif'in aslen Tekirdağlı olduğu, Edirneli Rifâî şeyhi İbiş Efendi'den ve Şerbettar Tekkesi şeyhi Abdullah Efendi'den hilâfet aldığı, daha sonra Kartal'da bir dergâh inşa ettirdiği kayıtlı ise de günümüze intikal eden Ma'rifi hilâfetnâmelerine göre ilk mürşidi babasıdır. Bununla birlikte söz konusu şeyhlerden de hilâfet almış olması mümkündür (a.g.e., s. i-ii). Fethu'l-Maârif, Kartal'da Çavuşoğlu mahallesinde, günümüzde Ankara caddesi üzerinde yer alan Ma'rifi Âsitanesi'nde vefatına kadar irşad faaliyetlerini sürdürdü. 1817'de âsitânenin tanziminde II. Mahmud'un yakın desteğini aldı, diğer Ma'rifi tekkelerinin açılmasına öncülük etti. Eşi Hâdiye Sultan'dan dokuz oğlu ve iki kızı dünyaya geldi. Türbesi Kartal'daki âsitânenin hazîresindedir.

Fethu'l-Maârif'in şeriat, tarikat, mârifet ve hakikat konularının ele alındığı, Ehl-i beyt muhabbetinin ve insân-ı kâmil anlayışının dile getirildiği *Vahdetnâme-i Fethu'l-Maârif*'i *Dem-i Vahdet* adıyla neşredildi (İstanbul 2014). Müellif eserinde Allah lafzının beş harf olduğunu, her harfin derin bir anlam içerdiğini, Muhammed Maârif isminin bu beş derin anlamın bânîni teşkil ettiğini, Fethu'l-Maârif'in zuhur etmesinin mârifetin kemalinin zuhur etmesi anlamına geldiğini ileri sürer. Fethu'l-Maârif'in bu temel eseri dışında *Siyâdetnâme*'si ve nutukları vardır. "Benim bir dânesi Hakk'ın benim kesretteki vahdet / Benim her vech-i eşyâda görünen mazhar-ı hazret" beytiyle başlayan fahriyesi *Dem-i Vahdet*'in içindedir (s. 163). Kırk dört adet nutku ise *Maâriif Nefesler* adlı kitapta bir araya getirildi (İstanbul 2015).

Ma'rifiyye, Fethu'l-Maârif'in vefatından sonra oğlu Seyyid Ali Sâbit el-Ma'rifi tarafından devam ettirildi. 1814 yılında babasından hilâfet alan Seyyid Ali Sâbit Efendi, Kartal Âsitanesi'ndeki yaklaşık kırk altı yıllık irşad faaliyetinin yanı sıra Kasımpaşa Seyyid Ali Çelebi mahallesindeki Ma'rifi Tekkesi'nin şeyhliğini de üstlendi. Üsküdar Tekkekapı'da, İzmir Kuşadası'nda ve Manisa Demirci'de yeni dergâhların açılmasını sağladı. Ma'rifiyye âdâb ve erkânının, yola mahsus alâmet, nişan ve damgalarını tanıtmak için *Kisve-i Ma'rifi* adlı bir risâle ile *Nutuk Mecmuası* adıyla manzum bir eser kaleme aldı. Birçok nüshası bulunan *Kisve-i Ma'rifi* yedi bölümden (taç, mihr-i gül, baş saçı, hırka, destegül, tennûre, şeddü'l-kemer) oluşur.

Seyyid Ali Efendi'nin yirmi beş adet nutku *Maâriif Nefesler* derlemesinde yayımlandı. 6 Mart 1863'te vefat eden Seyyid Ali Sâbit'in kabri eşi Enise Hanım, kızı Şerife Hâdiye Hanım ve oğlu Seyyid Ahmed Sayyâd ile birlikte Kartal Âsitanesi'ndeki türbededir.

Ma'rifi-i Sâni lakabıyla tanınan Seyyid Mehmed Efendi (ö. 1892), Kasımpaşa Kulaksız mahallesindeki Ma'rifi Tekkesi'nde şeyhlik vazifesini sürdürürken babasının vefatı üzerine âsitâne postnişini oldu ve otuz yıla yakın irşad hizmetinde bulundu, Kasımpaşa'daki tekkenin meşihatını oğlu Hüseyin Tâhâ Efendi'ye bıraktı. Hüseyin Vassâf 1924-1925'te Kulaksız'daki Ma'rifi Tekkesi'nde Hüseyin Tâhâ Efendi'nin şeyhlik yaptığını, âyin gününün pazartesi gecesi olduğunu, Kartal Âsitanesi'nde ise cuma gecesi zikrullah icrâ edildiğini söyler (*Sefîne-i Evliyâ*, V, 305-306). Kartal Âsitanesi'nin son postnişini olan Hüseyin Tâhâ Efendi'nin kardeşi Hasan Tâsin Efendi'dir (ö. 1927). Babasının vefatından sonra otuz beş yıla yakın bir süre irşad faaliyetinde bulunan Hasan Tâsin Efendi de âsitânedeki türbede medfundur. Ma'rifi-i Sâni Mehmed Efendi ile Hasan Tâsin Efendi'nin nutukları *Maâriif Nefesler* adlı kitapta neşredildi. Ma'rifiyye, Kartal ve Kasımpaşa tekkelerinin dışında Üsküdar Toygartepe'deki Rifâî Dergâhı'nda da temsil edildi. Seyyid Ali Sâbit Efendi'nin halifelerinden Saçlı Şeyh Hüseyin (ö. 1851) tarafından dergâha meşihat konuldu, Saçlı Şeyh'in ardından halifesi Ahmed Cezbî Efendi (ö. 1874), onun da halifesi Hüseyin Hâzım Efendi (ö. 1911) Toygartepe Dergâhı'nda görev yaptı.

Ma'rifiyye tarikatı İstanbul dışında Manisa'da açılan üç, İzmir Kuşadası ve Bursa'da birer tekke ile temsil edildi. Manisa'da bulunan ilk dergâh İbrâhim Çelebi mahallesindeki Entekkeliler Dergâhı'dır. Bânisi ve ilk şeyhi Antakyalı Ahmed Vehbi Efendi'dir (ö. 1851). Antakya doğumlu olması sebebiyle tekkesi halk arasında Entekkeli diye şöhret buldu. Ahmed Vehbi Efendi, Mısır ve İstanbul'da ilim tahsil ettikten sonra Kartal'da Muhammed Fethu'l-Maârif'e intisap etti, hilâfet alınca irşad vazifesiyle Manisa'ya gönderildi, 1833 yılı civarında önce Manisa Hatuniye ve İbrâhim Çelebi medreselerinde müderrislik yaptı, arkasından Manisa eşrafından Rüstem Ağa'nın desteğiyle İbrâhim Çelebi Camii'nin kuzey tarafında açtığı tekkede on sekiz yıl irşad faaliyetinde bulundu. Tekke yanında bir de fırın işleten Ahmed Vehbi Efendi'nin yüksek bir vecd haline

sahip olduğu, zaman zaman kızgın fırının içine girerek kerametler gösterdiği rivayet edilmektedir. "Vehbi" mahlasıyla şiirleri de vardır. Entekkeliler Dergâhı'nda kendisinden sonra posta geçen Hasan Rüşdi Efendi'nin (ö. 1919) meşhur halifeleri arasında Turgutlu Rifâî Dergâhı şeyhi Seyyid Hüseyin Şevki el-Kasabavî ile Said Paşa İmamı lakabıyla tanınan Seyyid Hasan Rızâ Efendi (ö. 1890) yer alır. Ahmed Vehbi Efendi, 1834'te Manisa'da dünyaya gelen Hasan Rüşdi Efendi'yi yirmi üç yaşında iken kızı ile evlendirdi, hilâfet vererek posta oturttu. Altmış iki yıl Entekkeliler Dergâhı'nda irşad hizmetinde bulunan Hasan Rüşdi Efendi vefatında Çanşığı Camii'nde kılınan cenaze namazından sonra dergâh hazîresinde mürşidinin yanına defnedildi. Şiirleri bir divanda toplanıp yayımlandı (Manisa 2003). Aynı zamanda mûsikîşinas, güzel sese sahip ve neyzen olduğu, mûsikîşinas ve neyzen Müftü Ahmed Âlim Efendi'nin mûsikî hocaları içinde yer aldığı bilinmektedir. On yedi halifesinden tekke şeyhliği yapanlar şunlardır: Manisa Küçükşeyh Tekkesi postnişini Seyyid el-Hac Mehmed Şükrü, Turgutlu Buçukzâde Dergâhı şeyhi Seyyid Şevki, İzmir Emîr Sultan Tekkesi postnişini Seyyid Hüseyin Cemal, Manisa Entekkeliler Dergâhı son postnişini Seyyid Hüseyin Kemâleddin Efendi (Bayoğlu, ö. 1951). Hasan Rüşdü Efendi döneminde Entekkeli Rifâî Dergâhı mensuplarının 10.000 kişiye ulaştığı söylenmektedir. Dergâhın son şeyhi Hüseyin Kemâleddin Efendi 1879'da Manisa'da doğdu, küçük yaştan itibaren Entekkeliler Dergâhı'nda yetişti, 1918'de mürşidi ve anne tarafından dedesi olan Hasan Rüşdi Efendi'den hilâfet aldı. Ertesi yıl dedesi vefat edince posta geçti. Manisa'nın Yunanlılar tarafından işgali sırasında Yunan çetelerine karşı oturduğu mahalleyi evinin balkonundan mavzeriyle ateş ederek savundu. 1925'te tekkelerin kapatılmasının ardından bedestende bir elbise dükkânı açtı, esnafın ricası üzerine cuma günleri toplu bereket duası yapardı. Kendisini "Ehl-i beyt bendesi" diye tanıtan Hüseyin Kemâleddin Efendi, İbrâhim Çelebi Camii'nin yıllarca hiçbir ücret almadan cuma hatipliğiyle vâziliğinde bulundu. 8 Temmuz 1951'de vefat edince Karaköy Mezarlığı'na defnedildi, 1968'de mezarlığı kaldırılmasından sonra kabri Entekkeliler Dergâhı'ndaki türbeye nakledildi. Oğulları Ali Fevzi Bayoğlu, Mehmet Ali Bütüner (Saçlı Mehmet Ali Efendi), Burhanettin Aktihanoğlu (Burhan Baba) halifeleridir. Burhan Baba'nın halifesi Celal Şen,

Ma'rifiyye yolunu Bursa'da devam ettirdi. Manisa Entekeliler Dergâhı'na özgü, mi'rac kandillerinde süt mevlidi yapılması geleneği halen İbrahim Çelebi Camii'nde sürdürülmektedir.

Entekeliler Dergâhı'nın dışında Demirci ve Akhisar ilçelerinde Ma'rifiyye koluna ait iki tekkenin var olduğu bilinmektedir. Teymurcu (Demirci) Dergâhı'nı Mustafa Lutfi Efendi inşa ettirdi, Seyyid Ali Sâbit Efendi de ikinci imarını yaptı. Her iki şeyhin şiiirleri *Maârifî Nefesler* adlı derlemede yayımlandı. Manisa'nın Akhisar ilçesinde Rifâî-Ma'rîfî âyinleri icra eden bir diğer şeyh Hacı Mustafa Efendi'dir (ö. 1895). Manisa Ulucamii civarındaki mahallede bir binayı mescid-tekkeye dönüştürdü ve tekke için dört dükkân vakfetti. Kartal Âsitânesi ikinci postnişini Seyyid Ali Sâbit Efendi'nin halifesi Abdullah Ferdi Baba, Kuşadası'nda açtığı tekkede uzun yıllar şeyhlik yaptı. Yirmi adet nutku *Maârifî Nefesler* adlı kitapta yayımlandı.

Ma'rifiyye, Bursa'da Seyyid Muhammed Fethu'l-Maârif'in halifesi Mahmud Bahirî Efendi (ö. 1818) tarafından temsil edildi. 1734'te Bayburt'ta doğan Mahmud Bahirî, Fâtih medreselerinde müderrislik, Sultan Ahmed Camii'nde vâizlik yaptı. Üç yıllık bir riyâzet ve mücâhedenin ardından mürşidi tarafından Mekke, Medine, Yemen, Basra ve Bağdat seyahatine gönderildi, 1786'da İstanbul'a döndü, iki yıl daha şeyhinin hizmetinde bulunduktan sonra hilâfete nâil oldu. 1788'de Bursa'ya irşad için gönderilen Mahmud Bahirî Efendi, Hz. Üftâde'nin türbe odasında bir süre ikamet etti, ardından Üftâdezâde Sadreddin Efendi'nin delâletiyle Maksem'deki Abdülmü'min Zâviyesi'nin postnişinliğini yaptı, böylece zâviye onunla birlikte Ma'rifiyye koluna intikal etmiş oldu. Kabri bu dergâhın yakınlarındadır.

Tarikatın piri Fethu'l-Maârif'in 1778'de telif ettiği *Vahdetnâme-i Fethü'l-Maârif* adlı eser onun tasavvuf ve tarikat hakkındaki görüşlerini içermektedir. Ona göre şeriatın tatbiki Hz. Peygamber'in sözlerini bilmek ve amel etmekle olur. Şeriattaki vâcip ve sünnetler kişinin itikadını sağlamlaştırmak içindir. Tarikat da Hz. Peygamber'in fiili ve sünnetidir. Her meselede farz üzerine farz, sünnet üzerine sünnet, hizmet üzerine hizmet eda edip zikrini ve fikrini daima Allah'a yönelterek hizmete bağlanan kişiye tarikat ehli denir. Eđer kişi şeriat ve tarikatta hükümlerini hakikati bilerek yerine getirirse mârifet ehli olur. Bu hükümleri eda ettikten

sonra her işte Allah'ın ve Resûlullah'ın emrine uyarak Allah muhabbetiyle ilâhî sırlara gönül verirse hakikat ehli olur. Hakikat kapısında dünyevî ve uhrevî muhabbete yer yoktur. Hz. Peygamber'i ve Hz. Ali'yi sevmek, onların bir hakikat olduğunu bilmek, sözlerini anlayıp onlar gibi amel etmektir. Maârif ehli olur olmak ancak bu amelle gerçekleşir (*Dem-i Vahdet*, s. 59-61).

Ehl-i beyt vurgusunun öne çıktığı Ma'rifiyye'de seyrsülûk yedisini usul, beşi fûrûat olmak üzere on iki esmâ iledir. Bu on iki esmâ on iki imam sırrına bağlıdır. Her bir isim on iki imamın birinin sırrından zuhur eder. Usul esmâsı işaret ettiği tarikat rûkûnleri itibarıyla şöyledir: Lâ ilâhe illallah (rıza), yâ Allah (teslimiyet), yâ hû (sabır), yâ Hak (itikad), yâ hay (az yemek), yâ kayyûm (az konuşmak), yâ kakhâr (az uyumak). Fûrûat esmâsı şunlardır: Yâ kâdir (uzlet), yâ cebbâr (terk-i dünya, fenâ fi'ş-şeyh), yâ kavî (terk-i ukbâ, fenâ fi'r-resûl), yâ mâlik (terk-i vücûd, fenâfillâh), yâ vedûd (terk-i terk, fenâ fi'l-fenâ). Muhammed Fethu'l-Maârif, sülûkünü tamamlayan dervişin hilâfet-i şecere-i kelime-i tayyibeye nâil olacağını, Hz. Peygamber'in ve Hz. Ali'nin vârisi (vâris-i hatm-i nübüvvet, vâris-i hatm-i velâyet) olarak "maârif billâh" ve "mehdî-i devr" makamına ereceğini, bu makamın sırrının ise ancak mürşide tam teslimiyetle bilinebileceğini söyler (*a.g.e.*, s. 29-30).

Seyyid Ali Sâbit el-Ma'rîfî'nin *Kisve-i Ma'rîfî* adlı risâlesine göre Ma'rîfîler'in tarikat kisvesi taç, mihr-i gül, saç, hırka, destegül, tennûre ve şeddü'l-kemer olmak üzere yedi unsurdan oluşur. On sekiz terklı Ma'rîfî tacı beyaz arakiyeden veya çuhadan yapılır. Merkez kutbunda beyaz düğme yer alır. Üç dolama yeşil veya siyah fenâî sarılır. On sekiz dilim on sekiz âleme, "hay" ism-i şerifinin ebced değerine, Hz. Hatice ile Hz. Fâtıma dört mâsûm-i pâk ve on iki imama işaret eder. Tacın üstündeki beyaz düğme on sekiz bin âlemin efendisi Hz. Muhammed'i simgeler. Sâlikin başına taktığı bir çeşit tarikat nişanı olan Ma'rîfî mihr-i gülünün ortasındaki dairede yer alan on iki tığ on iki imamı sembolize etmektedir. Etrafındaki yedi harfin kendine has esmâsı vardır ve yedi gezegene (Ay, Utârid, Zühre, Güneş, Merih, Müşteri, Zühhal) işaret eder.

BİBLİYOGRAFYA :

M. Fethü'l-Maârif er-Rifâî, *Dem-i Vahdet* (haz. Kahraman Özkök), İstanbul 2014; *Maârifî Nefesler* (haz. Kahraman Özkök), İstanbul 2015; *Bandırma-lizâde, Mir'âtü't-turuk*, İstanbul 1306, s. 8; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* (haz. Mehmet Akkuş - Ali Yılmaz), İstanbul 2006, I, 246; V, 305-306;

Mehmed Şemseddin [Ulusoy], *Bursa Dergâhları: Yâdigâr-ı Şemsî* (haz. Mustafa Kara - Kadir Atlansoy), Bursa 1997, s. 442-444; Necmi Tarkan, *Kartal'da Kurulmuş Bir Tarikat: Ma'rifiyye*, İstanbul 1964, s. 7-13; Necdet Okumuş, *Manisa Rifâî Dergâhı Entekeliler: Bir Tekkenin Tasavvufi ve Sosyal Tarihi*, Manisa 2003; Ramazan Muslu, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18. Yüzyıl)*, İstanbul 2003, s. 549, 551-552; Hür Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İstanbul 2003, s. 413-416; Abdülkadir Dağlar, "İcâzetnâme Metnine Göre Ma'rîfîlik Şeceresi", *19. Yüzyıl Manisasında Bir Kültür Ocağı: Entekeliler Sempozyumu (15/11/2008)* (haz. Mehmed Veysi Dörbudak - Güröl Pehlivan), Manisa 2011, s. 23-41; Zehra Gümüş, "Kartal Âsitânesi Şeyhi Sâbit'in Şiiirleri", *a.e.*, s. 146; Mustafa Kara, *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler*, Bursa 2012, s. 236-242; Türkân Alvan, *Said Paşa İmamı Hasan Rıza Efendi*, İstanbul 2013, s. 36-47; Semih Ceyhan, "Ek: Anadolu'da Rifâiyye", *Türkiye'de Tarikatlar: Tarih ve Kültür* (ed. Semih Ceyhan), İstanbul 2015, s. 325-326; Atabey Kılıç, "Ma'rîfî Tarikatı Şeyhi Ferdi Baba ve Aruzla Yazılmış Şiiirleri", *İlmî Araştırmalar*, sy. 12, İstanbul 2001, s. 121-134; a.m.f., "Ege Bölgesine Âit Alevî-Bektaşî-Rifâî Esaslı Bilinmeyen Bir Mahallî Tarikat: Ma'rîfîlik", *Bilimnâme*, sy. 1 (2003), s. 197-205; a.m.f., "Manisa Demirci'de Görülen Alevî-Bektâşî-Rifâî Meşrepli Bir Tarikat: Ma'rîfîlik", *Turkish Studies*, II/4 (2007), s. 2-36; Yaşar Caferov - Semih Ceyhan, "Seyyid Ali es-Sâbit er-Rifâî ve Kisve-i Ma'rîfî Adlı Risalesi", *Tasavvuf*, sy. 25, İstanbul 2010, s. 145-195; M. Baha Tanman, "Maârifî Tekkesi", *DBİSt.A*, V, 232-233; a.m.f., "Maârifî Tekkesi", *DİA*, XXVIII, 62.

 SEMİH CEYHAN

MARSIGLI, Luigi Ferdinando
(1658-1730)

İtalyan askeri, mühendis,
coğrafyacı ve doğa bilimcisi.

10 Temmuz 1658 tarihinde Bologna'da köklü bir aile içinde dünyaya gelen Marsigli (Marsili, Marsilli) gençliğinde anatomi, matematik ve doğa bilimi dersleri gördü. 1679'da Venedik elçisi Pietro Cirvani refakatinde İstanbul'a gitti. Osmanlı ülkesindeki on bir aylık bu ilk ikameti esnasında Türkçe öğrenmeye çalıştı; Türkçe harita, el yazması ve çeşitli belgeler topladı. İstanbul'da bulunduğu sırada dönemin ileri gelen Osmanlı aydınlarıyla temasa geçti. Samimi bir dostluk kurduğu Hezarfen Hüseyin Efendi'den Osmanlı askerî teşkilâtına dair bilgi edindi. Hüseyin Efendi ile Marsigli arasındaki ilişki uzun yıllar devam etti. Hezarfen Hüseyin Efendi'den temin ettiği, kahvenin tıbbî faydalarını konu alan bir risâleyi İtalyanca'ya çevirdi (*Bevanda Asiatica [Trattatello sul Caffè]*, Viyana 1685; Roma 1998). Tarihiç ve gökbilimci Münecimbaşı Ahmed Dede'den IV. Mehmed ve Şehzade Mustafa'ya ait